

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Barns inflytande och kvalitet i förskolans vardag

Louise Sidebäck

Lärarprogrammet. Barn och ungas
uppväxtvillkor, lärande och utveckling. 210
högskolepoäng

Handledare: Rauni Karlsson

Examinator: Girma Berhanu

Rapportnummer: VT10-2611-098

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Barns inflytande och kvalitet i förskolans vardag

Författare: Louise Sidebäck

Termin och år: Termin 6 år 4

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Rauni Karlsson

Examinator: Girma Berhanu

Rapportnummer: 94

Nyckelord: Inflytande, demokrati, kvalitet, förskola, fenomenografi, utvecklingspedagogik

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka verksamma pedagogers uppfattning av barns inflytande i förskolans vardag samt vad de anser att barn har inflytande över i den samma. Studien har också riktat sig mot hur barns inflytande i vardagen på förskolan kan sammankopplas med kvalitet och hur demokrati används för att barnen ska socialiseras i vårt demokratiska samhälle.

Studien är kvalitativ och har inspirerats av den fenomenografiska forskningsansatsen varför intervjuer använts som datainsamlingsverktyg. Tre respondenter har deltagit och intervjuerna spelades in på band och transkriberades sedan för att nå en högre reliabilitet. Insamlade data har analyserats och sorterats in i kategorier som belyser variationen av respondenternas uppfattningar. Resultatet visar att respondenternas uppfattningar om de aktuella begreppen varierar men kan trots det sammankopplas med kvalitetsbegreppet.

Betydelsen för läraryrket är stor eftersom alla som är verksamma i förskolan är ålagda att arbeta efter aktuella styrdokument vilka tydligt pekar på barns rätt till inflytande och möjlighet att påverka sin egen situation.

Förord

Något som redan innan utbildningen fångade mitt intresse är vuxnas, framförallt pedagogers, förhållningssätt gentemot barn. Detta efter erfarenheter från tidigare arbete dels i förskola dels som kontaktperson inom socialtjänsten. Med grund i mina tidigare erfarenheter och upplevelser vill jag, efter min utbildning, arbeta för att skapa bästa möjliga tillvaro för barnen som vistas i förskolan ifråga om fysisk miljö, bemötande och förhållningssätt.

Genom utbildningen på Göteborgs universitet har jag fått ta del av litteratur, föreläsningar, seminarier, verksamhetsförlagd utbildning och basgruppsarbete vilket har utvecklat mitt sätt att tänka och att uttrycka mig såväl i tal som i skrift. Då jag fick antagningsbeskedet till Lärarutbildningen sommaren -06 kände jag paniken växa, universitet, plugg och tentor kändes övermäktigt och jag tänkte att detta klarar jag aldrig. I skrivande stund är jag i slutskedet av min utbildning som, trots uppehåll för föräldraledighet, gått som en dans. Det har jag många att tacka för inte minst min familj och mina basgruppskamrater.

Inför denna sista anhalt på utbildningen ställdes jag inför dilemmat ämnesval vilket jag upplevde som ganska lätt. I samråd med min handledare Rauni Karlsson beslutade vi att studien skulle komma att handla om barns inflytande, kvalitet och demokrati i förskolans vardag, vilket är ett ämnesval jag inte ångrar. Under studiens gång har jag utvecklat mitt kunnande inom fenomenografin och utvecklingspedagogiken och dessutom fått ett nytt perspektiv på hur man kan uppfatta barns vardag i förskolan, när det gäller inflytande och kvalitet. Detta ser jag som upplyftande då jag nu, med mina erövrade erfarenheter, ger mig ut i arbetslivet.

Innehållsförteckning

Inledning.....	6
Syfte och frågeställningar.....	6
Bakgrund	7
Tidigare forskning	7
Inflytande och demokrati	7
Barnperspektiv och barns perspektiv	8
Styrdokumentet.....	10
Utvecklingspedagogisk teori.....	12
Metod	13
Kvalitativ metod	13
Den fenomenografiska ansatsen som metod	13
Intervju som datainsamlingsverktyg.....	14
Urval	15
Genomförande	15
Analys.....	15
Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	16
Etik.....	16
Resultat.....	18
Barns inflytande i förskolans vardag	18
Barnen har vardagsinflytande	18
Barnen har stort inflytande.....	18
Barnen har lite inflytande.....	18
Inflytande inom rimlighetens gränser	19
Inflytande och ansvar.....	19
Inflytande och respekt.....	19
Övergripande inflytande	20
Sammanfattning	20
Hur barns inflytande inverkar på den pedagogiska kvaliteten i förskolans vardag	20
Inflytande över pedagogisk verksamhet/tema	20

Inflytande på gruppnivå	20
Inflytande och uppfostran	21
Inflytandet påverkas av gruppstorleken	21
Inflytande och kvalitet	22
Sammanfattning	22
Diskussion	23
Barns inflytande i förskolans vardag	23
Hur barns inflytande inverkar på den pedagogiska kvaliteten i förskolans vardag	26
Sammanfattning	28
Referenslista	29
Bilaga 1	31
Bilaga 2	32

Inledning

Vi lever i ett demokratiskt samhälle där alla medborgare har både möjlighet och rätt att, genom val till exempelvis landsting, kommuner och regering, påverka hur samhällets olika nivåer ska utformas. Att vara en aktiv samhällsmedborgare är inget man har medfött utan det är något man måste lära sig (Arnér 2009).¹ Därför är det viktigt att man redan som barn får möjlighet att uttrycka tankar och åsikter, för att på så sätt kunna påverka sin situation vilket förskolans läroplan (Lpfö98) tydligt talar om.

Alla som arbetar i förskolan har ett ansvar att utforma den pedagogiska verksamheten så att den överrensstämmer med grundläggande demokratiska värderingar i enlighet med läroplanen (Utbildningsdepartementet, 1998). Detta innebär att det inte bara är pedagogernas skyldighet utan också barnens rättighet att vara delaktiga i hur verksamheten utformas. Anledningen till att läroplanen finns handlar inte bara om värderingar, skyldigheter och rättigheter. I Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan (2005) menar man att det också handlar om att alla förskolor ska ha en likvärdig pedagogisk kvalitet i verksamheten. Vidare kan man läsa att:

”I förskolans läroplan, Lpfö 98, formuleras värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer för verksamheten. Målen, som är utformade som mål att sträva mot, anger inriktningen på förskolans arbete och uttrycker en önskad kvalitetsutveckling i förskolan” (s 8).

Genom erfarenheter från tidigare arbete och från den verksamhetsförlagda delen av utbildningen upplever jag att det är komplicerat att arbeta med barnens rätt till inflytande i verksamheten. Detta gör mig nyfiken på hur verksamma pedagoger tänker kring just barns inflytande utifrån sin egen roll och den maktposition de befinner sig i relativt barnen. För att följa styrdokumentens riktlinjer och mål för en verksamhet där delaktighet och inflytande genomsyrar vardagen krävs reflektion och medvetenhet dels av varje enskild pedagog men också gemensamt i arbetslaget. Skillnaden på innebörden av samma begrepp för olika pedagoger är också intressant. Den är positiv i den mån att pedagogerna delar med sig av sin begrepps innebörd för kollegorna i syfte att utveckla verksamheten och arbeta mot samma mål.

Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka hur verksamma pedagoger anser att barns inflytande kan sammankopplas med kvalitet i förskolans vardag och i pedagogiska situationer samt hur demokrati används i socialisationsprocessen mot att bli medborgare i ett demokratiskt samhälle.

- Vad anser pedagogerna att barnen har inflytande över?
- Hur anser pedagogerna att barns inflytande inverkar på den pedagogiska kvaliteten i vardagen på förskolan?

¹ Aktiv samhällsmedborgare syftar här till någon som aktivt deltar i samhällsprocesser som till exempel val.

Bakgrund

Under denna rubrik kommer ett avsnitt som handlar om tidigare forskning. Vidare ett avsnitt som behandlar styrdokumentet, samt ett avsnitt om FN:s konvention om barns rättigheter.

Tidigare forskning

Det är vuxna som organiserar barnens vistelse i förskolan och dagarna består dels av strukturerade aktiviteter som måltider och samling och dels av fri lek där barnen inom rimlighetens ramar själva bestämmer vad de vill ägna sig åt. I förskolan är det pedagogerna som är barnens förebilder när det gäller respekt och förståelse för vad ett demokratiskt samhälle innebär i fråga om rättigheter och skyldigheter, vilka är centrala delar i fråga om inflytande (Arné, 2009).²

Inflytande och demokrati

Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) menar att ett demokratiskt samhälle ställer krav på förmågor som att kunna ta egna initiativ och samarbeta, att kunna reflektera och tänka kritiskt samt att kunna kommunicera vilket är något som i allra högsta grad har att göra med inflytande, i detta fall barns inflytande, i förskolans vardag. Dessa kompetenser utvecklas då barn ges möjlighet att påverka både sin situation i förskolans vardag samt dess innehåll, vilket också inverkar på hur barn ser sig själva som person, det vill säga att de duger och att de kan och vågar uttrycka sig. Barn ska tillsammans med andra barn och pedagoger ha inflytande över den pedagogiska miljön och utformningen av den pedagogiska verksamheten ifråga om trivsel, tema samt olika material och aktiviteter. Det finns stora möjligheter att ge barn inflytande i olika sammanhang där beslut fattas i förskolan där det också är viktigt att barnen uppmärksammas på att alla människor inte har samma värderingar och åsikter, vilka det är viktigt att barnen lär sig respektera och visa öppenhet gentemot.

”Att fostra barn till demokratiska medborgare förutsätter nämligen att barn redan i förskolan har inflytande genom att de kan påverka både sin situation och förskolans innehåll” (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999, s 38-39).

Sonja Sheridan (2001) skriver att det är barns rättighet att ha inflytande i allt som rör dem både i fråga om deras eget lärande och generellt sett i miljön på förskolan. Detta både i ett kvalitetsperspektiv och juridiskt sett. Hon menar att barns inflytande i förskolan inte bara handlar om rättigheter utan att det även är nödvändigt för att utveckla demokratiska principer. Däremot kan det vara svårt att främja barns inflytande i förskolan med tanke på var gränsen för barnens rätt till inflytande vid beslutstagande går och vilken form av inflytande som resulterar i deltagande av barnen i beslutsprocesser. Sheridan refererar till Dewey (1999) som menar att det är bara genom barnens egen erfarenhet av inflytande, samförstånd och delade intressen som ett bra samhälle kan utvecklas.

Elisabeth Doverborg och Ingrid Pramling (1995) skriver att demokrati på förskolebarnens nivå handlar om att ha inflytande och vara delaktiga i vardagen på förskolan. Demokrati på förskolenivå handlar om att demokratiska värderingar är en del av barnens vardagserfarenheter samt att demokratiska aspekter lyfts fram för reflektion.

² Ett demokratiskt samhälle liksom vårt Svenska samhälle.

De menar att med en pedagogs hjälp kan barn lära sig uppfatta mångfalden i vardagen vilket leder till att de så småningom kan se möjligheter till utveckling genom olikheter som är en av demokratins grundpelare. Pedagogens uppdrag är att lyfta fram barns olika sätt att tänka och uppfatta fenomen för att utveckla barns förståelse för demokrati och förmåga till empati.

Arnér(2009) menar att ingen människa blir demokratisk av sig själv och att ett fungerande demokratiskt samhälle måste bygga på strävan efter, och insikten om, att allas ansträngningar behövs. Dessutom måste människan ta ansvar för sina handlingar och ansvara för konsekvenserna, vilket är något som bör starta med de yngre barnen redan i förskolan. Karlsson(2009) visar i sin avhandling att barn på sitt sätt tar initiativ till ansvar under förutsättning att de vet vad som förväntas av dem i nästkommande aktivitet. Ett exempel från texten är att barnen genast avslutar det de håller på med, när signal ges, för att delta i samlingen och på så sätt tar de ansvar för att städa undan och sedan sätta sig på sin plats i ringen.

”Även om exemplet ovan visar att barnen respekterar att följa de hålltider som det signaleras för så är det deras ansvarstagande som driver situationen så att övergången från en aktivitet till en annan sker”(s 97).

Vidare skriver Karlsson(2009) att barn många gånger tar egna initiativ vilka med stöd av en pedagog bidrar till inverkan på barnets självförtroende. Andra exempel på vad barn tar ansvar för i förskolan är att hänga upp sina egna kläder, städa undan det de lekt med, presentera sig för nya människor som kommer till verksamheten och de tar gemensamt ansvar för gruppaktiviteter som till exempel samlingen. Ansvar är nära sammankopplat med respekt eftersom ansvaret att växla mellan aktiviteter också handlar om att visa respekt för de regler som gäller både i och mellan aktiviteterna. Barnen visar även respekt mot varandra och mot pedagogerna vars förhållningssätt spelar stor roll för dennes och barnens interaktion.

”... socialisation är att betrakta som både en social och en individuell process som dels hänvisar till individens inväxande i samhället, dels till skapandet av jaguppfattning”(Emilsson 2008).

Att socialiseras in i samhället handlar således om ansvar och respekt men också om fostran vilket Emilsson(2008) avhandlar i *Det önskvärda barnet*. Hon skriver att barn i förskolan fostras in i socialisationen genom att förskolan regleras av en struktur innehållande bland annat tid, aktiviteter och rutiner. Barnen uppmuntras att följa regler och Emilsson hänvisar till tidigare forskning som visar att barn genom undervisning, så kallad osynlig styrning, gör vad som förväntas av dem av egen fri vilja.

”Förskolan blir därigenom ... ett maktinstrument för normalisering, vari barns anpassning är förgivet tagen”(s 33).

Barnperspektiv och barns perspektiv

För att barn ska kunna ges inflytande i förskolans vardag behöver pedagogerna försöka sätta sig in i vad barnen anser viktigt ur deras synvinkel. Detta innebär att pedagogerna måste ta ett barnperspektiv vilket är ett begrepp som länge diskuterats i samband med riktlinjer för barnverksamheter(Arnér, 2009). Hon menar vidare att begreppet är komplext och att definitionen är föränderlig i relation till kulturella och sociala förhållanden i samhället. Att ta ett annat perspektiv än det egna är något man måste välja och även om man medvetet valt barnperspektivet, kan det vara svårt att hålla fast vid det då man som vuxen naturligt utgår från vuxenperspektivet.

Birgitta Qvarsell(2003) diskuterar i en artikel barnperspektivet i förhållande till praktiskt pedagogiskt arbete med barn. Hon håller med Arnér(2009) när hon skriver att barnperspektivet används på olika sätt inom olika områden, vilket i denna text kommer att beröra hur pedagoger ser på barn och deras möjligheter till inflytande i förskolans vardag. Barnperspektivet är centralt i FN; s konvention om barns rättigheter och i styrdokumentet, men i dessa fall det är viktigt att skilja på barns perspektiv och synen på barn.³ Barns perspektiv handlar om barnets uppfattning av ett fenomen, vilket innebär att barnet i fråga själv måste uttrycka sin uppfattning sett ur sitt perspektiv. Qvarsell(2003) beskriver på detta sätt varför barns perspektiv behöver uttryckas av barnet i fråga;

”De fenomen det handlar om finns i barnens värld som de delar med vuxna och ändå kan det se ut som att världen framträder på olika sätt, som olika fenomen”(s 111).

Arnér(2009) beskriver barns perspektiv som den egna föreställningen om sitt liv, hur barn ser med sina ögon och ur sin synvinkel och det enda sättet att få reda på barnens perspektiv på den tillvaro, i det här fallet vardagen i förskolan som pedagogerna skapar för dem, är genom att prata med barnen. Emilsson(2008) refererar i sin avhandling till Johansson(2003) när hon skriver att en vuxen omöjligt kan ta ett barns perspektiv utan att det endast är möjligt att närma sig det. Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan(2003) krävs det att pedagogen har kunskap om barns utveckling och lärande samt specifik kunskap om det enskilda barnets förutsättningar och erfarenheter, dessutom krävs att barn i förskolan kan förmedla erfarenheter, upplevelser och tankar på olika sätt tillsammans med pedagogen som försöker tolka barnet. Emilsson(2008) menar att barns inflytande och pedagogens intresse för dess perspektiv är nära sammankopplat, genom att ju större intresse pedagogen visar för att närma sig barnets perspektiv, att ge bekräftelse och genom en öppen dialog, ökar barnets möjlighet till inflytande. Resultatet av hennes forskning visar att barns inflytande är beroende av det handlingsutrymme de vuxna ger dem.

Pramling Samuelsson och Sheridan(1999) skriver att, med utgångspunkt i barnets perspektiv och med syfte att beskriva den pedagogiska processen används begreppet kvalitet, vilket innefattar både pedagogens förhållningssätt och barnets läroprocess. Författarna menar att pedagogens kompetens är central och att innebörden av detta är att på bästa sätt föra samman verksamhetens innehåll och målsättningar med barnets intentioner och intressen. Pramling Samuelssons och Sheridans definition på pedagogisk kvalitet är alltså;

”... den grad av medvetenhet som pedagogen visar i sin strävan att skapa en pedagogisk verksamhet som erbjuder barnet optimala betingelser för dess strävan till lärande, personlig utveckling och välmående”(s 115-116).

Vidare skriver de att pedagogisk medvetenhet handlar om teoretisk och erfarenhetsmässig kompetens, för att kunna skapa den optimala verksamheten för varje barns utveckling och lärande. Pedagogen måste också vara medveten om den egna förmågan, sin attityd, de egna värderingarna samt att känna engagemang och glädje i arbetet med barn. Kvalitetsbegreppet är dynamiskt och förknippas alltid med en specifik situation eller tidsperiod, eller vilket socialt eller kulturellt sammanhang man utgår ifrån. Forskning om kvalitet i förskolan har i olika stadier bedrivits sedan 60- talet och det vi i dag kallar pedagogisk kvalitet är framför allt pedagogernas förhållningssätt gentemot barnen. Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) definierar kvalitet i förskolan på detta sätt;

³ I det här fallet menas synen på barn som barnperspektivet

”Hög kvalitet i förskolan definieras bland annat i termer av tydliga mål för verksamheten, relationen mellan antalet vuxna och barn, personalens pedagogiska kunskaper och färdigheter, deras värme gentemot barn, personalomsättningen, kommunikationen mellan pedagoger, föräldrar och barn, och det pedagogiska material som barn arbetar med i förskolan”(s 121-122).

Ett sätt att bedöma pedagogisk kvalitet i förskolan är att använda ECERS(The Early Childhood Environment Rating Scale) vilket Sheridan(2001) har gjort i sin avhandling *Pedagogical Quality in Preeschool*. ECERS är ett system som används för att poängsätta den pedagogiska verksamheten utifrån systemets 37 artiklar. Sheridan(2001) menar att verksamheterna i förskolan lägger stor betoning på omsorg och fostran för att barnen ska bli demokratiska medborgare. Hon hävdar att det i relation till förskolans läroplan(Lpfö98) inte är tillräckligt eftersom läroplanen anger ett brett spektrum på strävandemål för lärandet och kvaliteten på verksamheten beror på hur väl dessa mål uppnås.

Pramling Samuelsson och Sheridan(1999)skriver att ett starkt ledarskap och ett tryggt och ordningsskapande klimat är viktiga faktorer som ingår i kvalitetsbegreppet. Pedagogisk kvalitet måste alltid bedömas i förhållande till verksamhetens mål och hur de uppfylls i relation till barns individuella önskemål, mål och strävan att lära sig olika färdigheter och förmågor(Sheridan, 2001).

Styrdokument

Förskolan är en del av det livslånga lärandet som ska ge barn de kunskaper och verktyg som krävs för att kunna bli aktiva medborgare i ett demokratiskt samhälle. Den pedagogiska verksamhetens uppgift är att utifrån barnets perspektiv främja ett lustfyllt lärande och genom det överföra vårt gemensamma kulturarv. I förskolans läroplan(Lpfö98) står att läsa att;

”Förskolan skall aktivt och medvetet påverka och stimulera barnen att utveckla förståelse för vårt samhälles gemensamma demokratiska värderingar och efterhand omfatta dem”(s 7).

Barnens intressen och behov är centrala delar som ska ligga till grund för hur den pedagogiska verksamheten planeras och utformas och dessutom ska barnen efter förmåga få ta ansvar för sina handlingar, vilket inverkar på deras sociala utveckling. Barnen ska också ges möjlighet att få delta i beslutsfattande för att utveckla förståelsen för demokratiska principer och de ska genom uppmuntran att uttrycka tankar och åsikter få möjligheten att påverka sin egen situation(Utbildningsdepartementet, 1998).

Regeringen har under 2010 lämnat ett förslag på en ny skollag till riksdagen vilken innehåller tydliga riktlinjer för barns inflytande i förskolan. Förslaget poängterar vikten av att barnen stimuleras till aktivt inflytande i förhållande till ålder och förmåga. Vidare står att läsa att man vid varje enhet systematiskt ska bedriva ett arbete med barns inflytande och delaktighet. Alla hinder för detta ska undanröjas och det engagemang som finns hos barnen ska stödjas av pedagogerna(2009/10:165).

I de styrdokument som finns för förskolan tar man stöd i FN; s konvention om barns rättigheter, vilken ger en universell definition av vilka rättigheter varje barn i hela världen, i alla samhällen oavsett kultur, religion eller andra särdrag, bör ha. FN; s konvention om barns rättigheter, eller barnkonventionen som de också kallas, antogs av FN; s generalförsamling 1989 och Sverige var ett av de första länderna att ratificera den 1990. I barnkonventionen finns fyra huvudprinciper innefattande att alla barn ska ha samma rättigheter, att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet, att alla barn har rätt till sitt eget liv samt barnets rätt att uttrycka sina åsikter(Barnombudsmannen).

Barnkonventionen består av 41 stycken så kallade sakartiklar som slår fast varje barns rättigheter. De övriga sex artiklarna innehåller information om hur man ska arbeta med konventionen. Barnkonventionen är hel och odelbar vilket innebär att man inte kan ta en artikel ur konventionen och läsa den skild från de andra. Fyra av artiklarna är vägledande och med dessa som utgångspunkt ska man läsa de andra. De fyra innefattar artikel 2 som slår fast att alla barn har samma rättigheter, artikel 3 handlar om att barnets bästa alltid ska komma först, artikel 6 talar om att alla barns rätt till liv och utveckling samt artikel 12 som handlar om barnets rätt att uttrycka sig och bli hörd(Läraryrket, 2005).

Utvecklingspedagogisk teori

Utvecklingspedagogiken har tagits fram av Ingrid Pramling Samuelsson, professor i pedagogik vid Göteborgs universitet. Den har sitt ursprung i den fenomenografiska ansatsen vilken inspirerat denna studie och varför utvecklingspedagogiken valts som teoretisk anknytning. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson(2003) skriver att den utvecklingspedagogiska teorin är något som används för att söka ta reda på hur barn uppfattar och förstår fenomen i sin omvärld. De menar att den viktigaste komponenten inom utvecklingspedagogiken handlar om att reflektera och dela med sig av sin erfarenhetsvärld på olika sätt. En annan viktig aspekt är, för pedagogernas del, att se variationen i sätt att tänka om ett fenomen och samtidigt göra den synlig för barnen. Genom att pedagogen visar på mångfalden utmanas barnen att relatera sitt sätt att tänka till andra barns. Det är alltså synliggörandet av barnets subjektiva värld, för barnet själv och för andra, som är i fokus inom utvecklingspedagogiken.

Vidare skriver de att förskolan alltid har värnat om en barncentrerad pedagogik där varje barns erfarenheter styr både lek och lärande och där pedagogen möter barnet i de tankar och det innehåll det ger uttryck för. Man lägger tilliten till barnet att hitta det som är viktigt i den kultur där det befinner sig vilket på sätt och vis betyder att ansvaret för det egna lärandet lämnas till barnen. Skillnaden mellan den barncentrerade pedagogiken och utvecklingspedagogiken ligger enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson(2003) i utvecklingspedagogikens riktning att medvetet sträva efter färdigheter och förståelse för sin omvärld samt utvecklingen av specifika värden och normer.

I en forskningsöversikt från Skolverket(2000) skriver Williams, Sheridan och Pramling Samuelsson att samarbete mellan barn är en viktig aspekt inom utvecklingspedagogiken och att det är pedagogens uppgift att uppmuntra till detta.

”Utvecklingspedagogik innebär en medveten påverkan från lärarens sida för att utveckla barns färdigheter, kunskaper eller förmågor på olika sätt”(s 56).

De menar att barns kunskap skapas i samspel med sin omgivning och i samspel med andra samt att det finns ett antal principer som bör styra, när man arbetar med utvecklingspedagogik. Principerna handlar om kunskap om hur barn tänker, metodologiskt kunnande och medvetenhet om vad det är man vill att barnen ska uppfatta eller förstå. De handlar också om att på olika sätt ta reda på hur barn tänker, skapa situationer för reflektion och att ta vara på mångfalden i barns tankeinnehåll samt att dokumentera och utvärdera. Pramling Samuelsson och Sheridan(1999) skriver att både mål och medel inom utvecklingspedagogiken är barnets erfarenhetsvärld och att det är pedagogens arbete att uppmuntra barnen till reflektion och samtal. De menar att det viktigaste för utvecklingen är flödet av barns tankar och idéer vilka också bildar utgångspunkt för lärandet.

Metod

I detta avsnitt avses att beskriva den kvalitativa metoden som använts för studien samt hur och varför inspiration hämtats från fenomenografiska forskningsansatsen. Vidare beskrivs intervju som datainsamlingsverktyg och hur den använts. Avslutningsvis kommer en beskrivning av genomförandet, hur resultaten analyserats och vilken betydelse validitet, reliabilitet och generaliserbarhet har i denna studie samt hur de etiska principerna efterföljts.

Kvalitativ metod

Studien tar en kvalitativ riktning beroende på att man utifrån respondentens⁴ perspektiv försöker förstå dennes levda vardagsvärld samt beskrivningar av situationer och handlingar istället för åsikter (Kvale & Brinkmann, 2009). Stukát(2005) skriver att:

”Huvuduppgiften för det kvalitativa synsättet är att tolka och förstå de resultat som framkommer, inte att generalisera, förklara och förutsäga”(s 32).

Vilket är varför kvalitativ forskning, enligt Stukát(2005), ofta kritiserar på grund av den subjektivitet som ligger till grund för tolkningen av insamlade data, då forskarens tankar och erfarenheter påverkar resultatet i hög grad. Eftersom kvalitativ forskning, precis som fenomenografin, inte gör anspråk på att finna sanningar utan att se variationer i människors sätt att uppfatta ett visst fenomen, kan man med färre undersökningsspersoner nå ett annat djup i sin datainsamling jämfört med kvantitativ forskning. Detta ger större möjlighet att kunna urskilja människors enskilda uppfattning, för att kunna hitta variationen i uppfattningar.

Den fenomenografiska ansatsen som metod

Den fenomenografiska ansatsen är en variant av den kvalitativa forskningsmetodiken. I motsats till den positivistiska inlärningsforskningen som fokuserar på hur mycket elever lär sig i olika situationer, ligger fenomenografins fokus på vad och hur eleverna lär sig och man söker efter uppfattningar av ett fenomen, till skillnad från hur något egentligen är. I likhet med den kvalitativa metoden görs inom fenomenografin heller inga försök att generalisera resultaten på den, för studien, aktuella populationen (Stukát 2005). Fenomenografi är i sig ingen teori utan en ansats att:

”... identifiera, formulera och hantera vissa typer av forskningsfrågor, en specialisering som framför allt uppmärksammar frågor som är relevanta för lärande och förståelse i en pedagogisk miljö”(Marton & Booth, 2000, s 147).

Vidare skriver Marton och Booth(2000) att grundidén inom den fenomenografiska forskningsansatsen vilar, framförallt i pedagogiska sammanhang, på forskningsobjektens sätt att erfara och beskriva fenomen. De menar att syftet med en fenomenografisk studie är att hitta skillnader i hur en grupp människor erfar, uppfattar och upplever ett visst fenomen och forskningsobjektet i sig är mänskligt erfارande.

⁴ Respondenten är svarpersonen. Vid en respondentundersökning ligger forskarens fokus på svarpersonens åsikter om det aktuella ämnet och därefter letar forskaren efter mönster i svaren denne fått (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2007).

Alexandersson(1994) skriver att om en uppfattning kan beskrivas som en relation mellan människan och världen, så är relationen dynamisk beroende på vem som uppfattar och vad som uppfattas.

Därför menar han kan uppfattningen om en situation eller ett fenomen förändras över tid och inom denna ansats har man, i relation till kulturella och sociala sammanhang, behandlat uppfattningar både inom sin kontext men även dekontextualiserat⁵. Marton och Booth(2000) skriver att det man som forskare med utgångspunkt i den fenomenografiska ansatsen strävar efter att hitta är variationen i hur människor erfar och uppfattar fenomen och situationer i sina livsvärldar. Detta är varför just denna ansats valts för studien, eftersom syftet är att ta reda på uppfattningar om ett visst fenomen hos en viss grupp människor.

Intervju som datainsamlingsverktyg

Inom den fenomenografiska ansatsen används intervjuer som främsta och viktigaste datainsamlingsverktyg. Intervjufrågorna formuleras inte för att ta reda på huruvida, i det här fallet, respondenten kan ge ett rätt eller passande svar i förhållande till det valda ämnet. Istället används öppna frågor som ger respondenten möjligheten att dela med sig av sina erfarenheter och uppfattningar, vilket är en central del i en fenomenografiskt inspirerad intervju(Alexandersson, 1994). Vidare är den kvalitativa intervjun fokuserad på ett eller flera bestämda teman där kunskap skapas i samspelet mellan intervjuare och informant. Man kan likna en sådan intervju med ett vardagligt samtal, med skillnaden att det finns ett förutbestämt tema. Metoden kräver stor ämneskunskap hos intervjuaren och bygger på dennes goda omdöme när det gäller till exempel följdfrågor, då detta påverkar intervjuens kvalitet.(Kvale & Brinkmann 2009).

Esaiasson m fl.(2007) skriver att samtalsintervjun⁶ lämpar sig väl då syftet är att ta reda på människors uppfattningar om fenomen och vardagserfarenheter, vilket enligt författarna är samtalsintervjuns signum. De citerar Kvales(1997) egen definition av den kvalitativa forskningsintervjun då de skriver:

”En intervju vars syfte är att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i syfte att tolka de beskrivna fenomenens mening”(1997:13).

Vilket är varför just samtalsintervju valts som datainsamlingsverktyg i denna studie, då syftet är att ta reda på verksamma pedagogers uppfattningar. Intervjufrågorna är formulerade så att de lämnar stort utrymme för respondenterna att dela med sig av de erfarenheter de har och vad de anser om barns inverkan på kvaliteten i förskolans vardag(se bilaga 1). Frågorna är också formulerade på så sätt att de är sammankopplade med studiens syfte och frågeställningar.

Det mest tidskrävande med att genomföra intervjuer är transkriberingen, vilken påverkas mycket av erfarenheten hos den som skriver ut, detaljrikedom och exakthet samt inspelningens kvalitet(Kvale & Brinkmann, 2009). Med tanke på detta har, på grund av tidsbegränsning, valts att hålla intervjuerna inom cirka 30 minuter per intervju.

⁵ Dekontextualisera innebär att ta något ur sitt sammanhang(Alexandersson 1994).

⁶ Tillika den kvalitativa intervjun

Urval

I studien intervjuades tre pedagoger varav två verksamma på samma förskola och en verksam på en förskola i en annan stad. Urvalet var ett så kallat bekvämlighetsurval (Trost & Hultåker, 2007) då alla arbetande pedagoger på en av förskolorna tillfrågades. På grund av olika omständigheter hade två pedagoger möjlighet att delta och dessutom deltog en pedagog från en annan förskola.

Malin arbetar på en förskoleavdelning med 28 stycken barn i åldrarna tre till fem år. Hon är utbildad lärare sedan tre år tillbaka med inriktning mot de yngre barnen men har även behörighet att arbeta till och med årskurs fem. På denna förskola har hon varit verksam sedan oktober 2009 och är här en del av ett arbetslag bestående av fyra personal. Malin är omkring 30 år gammal.

Lisbeth arbetar på samma avdelning som Malin men har varit utbildad och verksam sedan 60-talet och i sommar ska hon gå i pension. På denna förskola har hon varit verksam i många år. Denna pedagog är ofta ute i skog och mark med hela eller delar av barngruppen och hon har en Skogs- Mulleutbildning sedan tidigare.

Maria är verksam på en förskola i en annan stad och det är fem år sedan hon blev klar med sin utbildning. Avdelningen hon arbetar på har 36 stycken barn i åldrarna ett till fem år och de är sammanlagt åtta personal. Malin är omkring 30 år gammal.

Genomförande

När syftet och frågeställningarna var formulerade utformades intervjufrågor, allt i samråd med handledare. Ett antal pedagoger på en förskola tillfrågades som respondenter och två av de tillfrågade hade möjlighet att ställa upp men eftersom tanken var att ha minst tre respondenter tillfrågades även en pedagog på en annan förskola. Två av intervjuerna genomfördes på förskolan medan den tredje genomfördes i hemmiljö. För att underlätta dokumentationen spelades alla tre intervjuerna in på band och transkriberades därefter till ett skrivet dokument. Intervjuerna avkodades och respondenternas namn ersattes med fiktiva namn. För att underlätta kategoriseringen klipptes varje svar ut och sorterades i högar, vilka avsågs svara på en specifik fråga. Därefter konstruerades kategorierna och resultatet kunde redovisas.

Analys

Inom fenomenografin är man intresserad av variationen i människors uppfattning av ett visst fenomen vilken man genom tolkning av respondenternas utsagor försöker hitta (Kroksmark 2007). För att analysera insamlade data använder man sig av utfallsrummet, vilket är en enhet som innehåller en sammansättning av kategorier som beskriver de olika sätten att uppfatta ett fenomen (Marton & Booth, 2000). För att definiera begreppet uppfattning citerar Larsson (1986) Marton i Marton och Svensson (1978);

”Uppfattningen står ofta för det som är underförstått, det som inte behöver sägas eller det som inte kan sägas, eftersom det aldrig varit föremål för reflektion. De utgör den referensram inom vilken vi samlat våra kunskaper eller den grund, på vilken vi bygger våra resonemang” (31).

De uppfattningar som respondenterna ger uttryck för sorteras in i kategorier vilka sammanfattar de likheter i uppfattningar intervjun genererat och det är dessa kategorier som utgör utfallsrummet. Kategorierna bör uppfylla tre kriterier. Det första handlar om att alla kategorier bör ha en relation till det undersökta fenomenet, det andra är att det ska finnas en logisk relation mellan kategorierna, det tredje är att man använder sig av så få kategorier som möjligt, detta för att kunna ringa in den kritiska variationen i det insamlade underlaget (Marton & Booth, 2000). För att kunna placera insamlade data i kategorisystemet måste variationen i respondenternas utsagor urskiljas och identifieras vilket man gör genom noggrann genomläsning och analys av de transkriberade intervjuerna (Alexandersson, 1994).

Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

För att öka studiens reliabilitet har intervjuerna spelats in på band för att på ett så exakt sätt som möjligt kunna återge vad som sagts. Inom den fenomenografiska forskningsansatsen handlar reliabiliteten om hur väl kategorierna representerar respondenternas uppfattningar vilka man med citat kan belägga. Citaten hjälper även till att konkretisera innebörden i kategorierna som annars kan uppfattas som abstrakta och den som tar del av resultatet måste kunna granska resonemanget och tolkningen av respondenternas utsagor. Vid en ingående kritisk granskning är det dock studien som helhet som bedöms (Alexandersson, 1994).

Vidare skriver Alexandersson (1994) att i en fenomenografisk studie sker validering av data i själva intervjusituationen och eftersom det som förmedlas av respondenterna är det som ligger till grund för studiens resultat gäller det att respondenterna har kommunikativa intentioner. Detta innebär att intervjun ska vara relevant för sammanhanget och föra ämnet vidare. Kvale och Brinkmann (2009) menar att validering ska integreras i forskning och inte bara bör omfatta datainsamlingstillfället utan även analysen och förmedlingen av resultaten.

Generaliserbarhet handlar om att kunna använda resultaten av en intervjustudie i andra sammanhang och på andra undersökningsspersoner. En vanlig kritik mot intervjustudier är att antalet undersökningsspersoner är för litet för att resultatet ska kunna generaliseras. Resultatet i en intervjustudie kanske inte kan generaliseras i största allmänhet, men däremot kan resultatet användas i andra relevanta situationer (Kvale & Brinkmann, 2009).

Etik

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer innefattar ett individskyddskrav som kan delas upp i fyra huvudkrav, som ska uppfyllas då en vetenskaplig studie ska genomföras. Informationskravet innebär att alla tillfrågade undersökningsspersoner ska informeras om att deltagandet är frivilligt och de ska informeras om undersökningens syfte. Samtyckeskravet innebär att alla deltagande själva bestämmer över sin medverkan i studien. Konfidentialitetskravet handlar om att alla deltagande ska ges konfidentialitet, vilket innebär att till exempel personuppgifter ska förvaras så att ingen obehörig kan ta del av dem samt ingen information ska kunna härledas till deltagarna. Till sist nyttjandekravet vilket innebär att de insamlade uppgifterna endast får användas till ändamålsenlig forskning (Vetenskapsrådet).

Dessa krav tillgodosågs då undersökningsspersonerna, respondenterna, fick ta del av ett missivbrev i vilket det framgår att studien ligger till grund för ett examensarbete inom ramen för lärarprogrammet och därför också blir offentliga.⁷ Därefter utgick en förfrågan om vilka som ville ställa upp i studien. Alla respondenter har avkodats i transkriberingen av intervjuerna och i stället för deras egna används fiktiva namn.

⁷ Se bilaga 2

Resultat

Under denna rubrik kommer de kategorier som analysen av intervjuerna genererat. Kategorierna är följande; barnen har vardagsinflytande, barnen har stort inflytande, barnen har litet inflytande, inflytande inom rimlighetens gränser, inflytande och ansvar, inflytande och respekt samt övergripande inflytande. Vidare finns kategorierna; inflytande över pedagogisk verksamhet/tema, inflytande på gruppnivå, inflytande och uppfostran, inflytande påverkas av gruppstorleken och inflytande och kvalitet. I dessa kategorier är pedagogernas uppfattningar om fenomenen insorterade. I vissa fall har en och samma pedagog flera uppfattningar om fenomenet i fråga och i de fallen redovisas samtliga.

Barns inflytande i förskolans vardag

Barnen har vardagsinflytande

De uppfattningar som sorterats in under denna kategori menar att barnen har ett stort inflytande i vardagen till exempel när det gäller lek, ute- eller innevistelse och vilken frukt man vill ha.

”... barnen har inflytande i det lilla, från att, alltså de har inflytande i småsaker från att vad ska vi leka nu, hur vill vi sitta, hur vill vi äta sådana saker”(Malin).

”... de kanske får välja om de vill vara inne eller ute, vilken frukt de vill ha så att inte vi bara bestämmer att i dag får man äpple utan att finns det banan och äpple då får man ta det man vill”(Maria).

Barnen har stort inflytande

I denna grupp är uppfattningen att barnen har ett stort inflytande i vardagen och de har möjlighet att i relativt stor utsträckning påverka hur de vill att dagen ska se ut.

”Jag anser att det är väldigt viktigt och när jag nu har benat ut vad inflytande är så upptäcker jag ju att de har ett enormt inflytande(Lisbeth).

Barnen har lite inflytande

En uppfattning om barns inflytande i förskolans vardag är att de egentligen inte har särskilt mycket inflytande alls utan att pedagogerna bestämmer och barnen får helt enkelt rätta sig efter det.

”... just i vardagen här idag så är det ju, om man rannsakar hur det ser ut så är det ju mycket vi som bestämmer. Vi säger ju att nu har vi samling, nu ska vi gå ut, nu ska vi äta. De bestämmer ju inte maten, de bestämmer ju inte innehållet i samlingen eller liksom när vi ska gå ut så det är ju ganska, om man tänker efter så är det ju inte så himla mycket som de har inflytande i eller på(Malin)

Inflytande inom rimlighetens gränser

Vårt samhälle är uppbyggt av lagar och regler och så är det även på förskolan, dock på barnens nivå. De uppfattningar som samlats i denna kategori avser barns inflytande i sin vardag på förskolan samt hur och när de har möjlighet att påverka den.

”... all tid som inte är, vad ska man säga, schemalagd låter dumt men som samlingar och så så har de ju, bestämmer själva vad de ska göra inom rimlighetens ram. Vi kanske inte får sparka fotboll inne hur gärna man än önskar sig det”(Lisbeth).

”Det är viktigt, men sedan så får man ju välja i vilka tillfällen för att i vissa fall där kan kanske inte barnen vara med och bestämma... ”(Maria).

Inflytande och ansvar

I denna kategori representeras uppfattningen om att det är viktigt att barnen får lära sig ta ansvar då stärks självförtroendet och barnen lär sig att ta för sig viket i sin tur genererar inflytande.

”... Men just det här pushandet att ta eget ansvar. Våra barn har fått en sats tuschpennor var sex stycken med sitt namn på som de har ansvar för. För att är de kvar när det blir sommarlov då får man ta hem dem... vi har länge letat efter hur man ska kunna lära barn ansvar, det måste vara positivt och då blev moroten att få ta hem dem”(Lisbeth).

”... just i och med att man visar dem respekt det blir ju värt för dem och att de blir trygga i sig själva, det här med självkänsla och självförtroende byggs ju upp och det gör ju att de blir tryggare så blir det mer kvalitet för dem”(Maria).

Inflytande och respekt

I förskolans läroplan (Lfö98) finns tydligt beskrivet hur man som verksam i förskolan ska respektera barnen, både som grupp och individ, samt hur man på alla sätt ska arbeta för att stärka barnens självförtroende och tillit till sin egen förmåga. Under denna kategori har de uppfattningar som sammankopplar inflytande med respekt och självförtroende samlats.

”Det är lika med socialt samspel också, att de lär sig lyssna på varandra. Nu är det det här barnet som talar och får göra sin röst hörd och så”(Maria).

”... vi gör ofta så till exempel i gymnastiken, en kollega och jag har gymnastiken med femåringarna, de är 21 stycken, och då kan vi någon gång tidigare i veckan, vi har på onsdagen, så säger vi tidigare i veckan säg vad du, just du vill att vi ska göra. Ni får säga en sak var och så antecknar vi det och så gör vi det så långt det går... och samtidigt talar vi om att det här var Pelle som önskade sig och nu gör vi det som Kalle och Lotta, för de sade lika, sade så att de känner att det är genomfört.”(Lisbeth).

Övergripande inflytande

En uttryckt önskan om att inkludera barnen redan i terminsplaneringen för att möjliggöra ett övergripande inflytande för barnen i verksamheten.

”Vi har en vision om att sätta ihop sådana här barnråd kan man kalla dem. Där man tar tre till fyra barn som får sitta och spåna lite granna vad de vill göra här på förskolan... Då kan man ju få ett helt tema byggt på barnen och då får de ju ett inflytande i det övergripande också”(Malin).

Sammanfattning

Man kan se en tydlig skillnad i uppfattningen av fenomenet ”barns inflytande i förskolans vardag” då Pedagog A fokuserar på ett inflytande på det generella planet hon menar att barnen i dag inte har så stort inflytande som hon skulle önska. De andra pedagogerna anser att barnen har ganska stort inflytande i sin vardag då de själva bestämmer till stor del vilken aktivitet de vill ägna sig åt. Dessutom läggs stor vikt vid vilken inverkan barnens inflytande har på dem själva på ett individuellt plan.

Hur barns inflytande inverkar på den pedagogiska kvaliteten i förskolans vardag

Inflytande över pedagogisk verksamhet/tema

Barnen har inflytande i den pedagogiska verksamheten på olika sätt, bland annat genom att de får välja sånger eller aktiviteter som innefattar hela eller delar av barngruppen. De uppfattningar som samlats i denna kategori beskriver detta inflytande, som i vissa fall innehas av barnen utan att pedagogen situationsbundet reflekterat över det.

”... som just det här med samlingen till exempel och att de får välja om de vill vara inne eller ute ... och i de här smågrupperna så kan man ju ta upp samtal vad är det ni tycker att vi ska göra vad är ni intresserade av att hitta på i de här grupperna”(Maria).

”Och så blev det ett lite kort tema runt det att innan för där, innanför trädets kläder, mellan kläderna och kroppen så springer det små djur. Det var ju jättespännande ... så då hade barnen inflytande över temat utan att vi egentligen tänkt på det”(Lisbeth).

Inflytande på gruppnivå

Barnen har i många fall inflytande som innefattar en grupp barn och i flera av dessa situationer lyfts varje enskilt barn fram, vilket genererar att självförtroendet stärks och varje barn blir uppmärksammat.

”... vi gör ofta så till exempel i gymnastiken, en kollega och jag har gymnastiken med femåringarna, de är 21 stycken, och då kan vi någon gång tidigare i veckan, vi har på onsdagen, så säger vi tidigare i veckan säg vad du, just du vill att vi ska göra. Ni får säga en sak var och så antecknar vi det och så gör vi det så långt det går... och samtidigt talar vi om att det här var Pelle som önskade sig och nu gör vi det som Kalle och Lotta, för de sade lika, sade så att de känner att det är genomfört.”(Lisbeth).

”Några började helt spontant med dockteater och så här och då fixade vi i ordning det och så började vi göra dockor så man spinner ju liksom hela tiden vidare ändå på deras och det blir ju kvalitet så klart. Framför allt för den som kom på iden den blir ju stolt”(Malin)

Inflytande och uppfostran

Inflytande kan också handla om uppfostran och att visa respekt genom att lyssna på varandra och vänta på sin tur samtidigt som barnen lär sig det sociala samspelet och turtagandet i olika konstellationer av människor.

”Det är lika med socialt samspel också, att de lär sig lyssna på varandra. Nu är det det här barnet som talar och får göra sin röst hörd och så”(Maria).

”Jag har alltid ansett att samtal vid matbordet är väldigt viktiga, det anser jag som privatperson också. Nu för tiden, om de får hållas, så berättar de bara hela filmer eller dataspel eller någonting i den vägen, Och det finns barns om kan berätta en hel måltid... Och det kan jag tycka att det är den vuxnes ansvar att se till att det blir lite mer kvalitet åt de andra sex barnen vid matbordet också och tillfälle att prata”(Lisbeth).

Inflytandet påverkas av gruppstorleken

Hur mycket inflytande barnen kan tillåtas beror i många fall på barngruppens storlek och hur mycket tid pedagogerna i verksamheten anser att de kan lägga på att ta tillvara på barnens idéer, tankar och viljor.

”Ja alltså de har ju, jag vet inte, alltså oftast har man ju tänkt ut någonting själv sedan är det ju deras sätt att påverka då är ju att komma med frågor som man kan spinna vidare på och följa upp deras tankar. De får berätta och utvidga hur de hade tänkt själv liksom... Alltså det är ju ett problem att sitta och ha samling med 25 barn”(Malin).

”... vi upplever det ju väldigt rörigt och det gör ju att vårt sätt att få det att funka, det är ju svårt det blir ingen planerad samling alls i stort sett det är bara ja ja idag gör vi det här”(Maria).

Inflytande och kvalitet

Inflytande kan sammankopplas med kvalitet i förskolans vardag dock i olika perspektiv både övergripande i ett större perspektiv men också bland barnen i deras vardagsaktiviteter.

”Kvalitet det är ju att jobba mot läroplansmålen och samtidigt bedriva ett bra arbete från vår sida för att uppnå de mål som vi har satt...”(Malin).

”Jo det innebär naturligtvis att varje barn ska bli sedd, att varje barn ska känna att de har det bra”(Lisbeth).

”Det första jag kommer att tänka på det är faktiskt en bra ledning för det gör att det blir en bra struktur och det saknar vi just nu ... och sedan ett fungerande arbetslag för det gör ju också att, ja dagarna flyter ju på mer och då blir det ett bättre sätt att arbeta och då blir det ju bättre för barnen att vistas hos oss”(Maria).

Sammanfattning

Pedagogerna är eniga om att barn har inflytande som inverkar på och kan sammankopplas med kvalitet i förskolans vardag om än på lite olika sätt. Lisbeth och Maria tänker direkt på inflytandet barnen faktiskt har och hur det påverkar deras kvalitet medan Malin ser på inflytandet som ett, inom hennes referensram, mer eller mindre icke existerande fenomen men att det är något man avser införa till hösten. Dock håller hon med om att barnen har ett vardagsinflytande som lyfter kvaliteten, sett ur ett barns perspektiv, på deras vistelse i förskolan.

Diskussion

Att barn ska ha inflytande och möjlighet att påverka sin egen situation, är för många i dag en självklarhet. Dock är det inte alltid enkelt att omsätta teori och idéer i praktiken särskilt inte om man har en stor barngrupp i förskolan, då är det i stället svårt att ge alla utrymme att framföra sina tankar och åsikter. Elisabeth Arnér(2009) skriver att barns rättighet till inflytande genom samtal och uttryck för sina åsikter, genererar en skyldighet från pedagogernas sida att intressera sig för det barnen uttrycker.

Barns inflytande i förskolans vardag

Det respondenterna i denna studie tydligt gav uttryck för var att barnen ska ha inflytande i förskolans vardag. Dock fanns skillnader i hur stor omfattning pedagogerna ansåg att inflytandet skulle vara. Lisbeth och Maria ansåg att barnen hade ett relativt stort inflytande över vardagen då de bland annat själva bestämde vad de skulle leka under den fria leken eller vilken frukt de ville ha. De betonade dock att barnen inte kan få fria händer, utan att de har möjlighet till inflytande inom vissa ramar vilket beskrevs av Lisbeth på ett konkret sätt då hon sade;

”Vi kanske inte får sparka fotboll inne hur gärna man än önskar sig det.”

Att barnen har inflytande inom rimlighetens ramar i förskolan kan liknas vid hur vårt samhälle ser ut i stort, med lagar och förordningar som alla måste följa. Så när det handlar om att sparka fotboll inomhus skulle man kunna likna det vid ett samhälle på barnens nivå, vilket Doverborg och Pramling(1995) menar när de skriver att demokrati på förskolebarnens nivå handlar om vardagserfarenheter. De sammankopplar demokrati på barnens nivå med deras inflytande i förskolans vardag, vilket med pedagogens hjälp utvecklar barnens förmåga att se olikheter i sätt att tänka och uppfatta fenomen. Pedagogens uppgift är att hjälpa barnen att få förståelse för demokrati och empati. En av pedagogerna, Malin, ansåg att barnen inte hade särskilt mycket inflytande i vardagen på förskolan och hon anser att man brister på den punkten.

”... om man rannsakar hur det ser ut så är det ju mycket vi som bestämmer, vi säger ju att nu har vi samling, nu ska vi gå ut, nu ska vi äta. De bestämmer ju inte maten, de bestämmer ju inte innehållet i samlingen eller liksom när viska gå ut så det är ju ganska, om man tänker efter så är det ju inte så himla mycket som de har inflytande i eller på.”

Maria menade att det i vissa fall inte var lämpligt att låta barnen bestämma, men hon betonade också vikten av att ge barnen inflytande när helst det är möjligt. Detta menar hon är ett bra sätt att i enlighet med läroplanen(Lpfö98) arbeta med barnens självförtroende och tillit till sin egen förmåga. I läroplanen(Lpfö98) står det tydligt att verksamheten i förskolan ska vila på demokratins grund och barnen ska fostras till att bli demokratiska samhällsmedlemmar, vilket ger dem rätt till inflytande för att kunna påverka sin egen situation.

Barn lär genom att erfara och därför bör man redan i förskolan ge barnen förutsättningarna till att bli demokratiska medborgare.(Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999) vilket Arnér(2009) håller med om då hon menar att man inte föds till demokrat utan det är något man genom erfarenhet måste lära sig

Detta kan alltså inte barnen lära sig själva utan det ligger på pedagogerna att se till att den pedagogiska verksamheten efterföljer läroplanens mål och riktlinjer i fråga om barns inflytande.

Enligt Arnér(2009) behöver pedagogerna i förskolan ta ett barnperspektiv eller ett barns perspektiv, för att kunna sätta sig in i vad barnen tycker är viktigt. Min uppfattning om skillnaden mellan dessa perspektiv är att ett barnperspektiv är vad den vuxne tror att barnets uppfattning om ett fenomen är medan ett barns perspektiv är dess faktiska uppfattning om fenomenet som endast kan uttryckas av barnet självt. Emilsson(2008) hänvisar till Johansson(2003) när hon skriver att man inte kan göra anspråk på att ta ett barns perspektiv utan endast närma sig detta, vilket för mig är logiskt då en individ enligt min mening aldrig kan ta en annan individs perspektiv, eftersom det handlar om att se, erfara och uppfatta fenomen på exakt samma sätt.

I intervjun berättade Maria hur de arbetar med barns perspektiv och inflytande genom att de bland annat själva får välja vilken frukt de vill ha och att när de arbetar i smågrupper tar tillvara på barnens idéer om vad de vill göra. Maria berättade om en pojke som var väldigt intresserad av dinosaurier, vilka han ständigt pratade om. Pojken berättade vid ett tillfälle att han hade ett dinosaurieskelett i plast hemma varpå en av pedagogerna uppmuntrade pojken att ta med skelettet för att de tillsammans skulle titta i en dinosauriebok på förskolan för att se om de kunde lista ut viken typ av dinosaurie skelettet kom ifrån. Detta är ett tydligt exempel på hur pedagogen anammar pojkens intresse och genom att inbjuda honom till fortsatt diskussion gör ett försök att närma sig hans perspektiv. Pedagogen har här också ett utmärkt tillfälle att utmana pojken i sitt intresse och därigenom uppmuntra till vidare samtal och reflektion.

Qvarsell(2003) skriver att det har blivit viktigt att se barnen, vilket också syns tydligt i den här studiens resultat. Lisbeth poängterar hur viktigt hon anser att det är att alla barn blir sedda och uppmärksammade varje dag samt att de blir pushade att ta eget ansvar. Hon berättar att på den avdelning där hon arbetar, har alla barn fått varsin sats med tuschpennor att ansvara för och de barn som har sina pennor kvar när det blir sommarlov får ta med dem hem. Lisbeth beskriver detta sätt att lära barnen ansvar som mycket lyckat, eftersom alla barnen har alla sina pennor kvar och det snart är sommar. Hon säger att det har varit svårt att finna ett lämpligt sätt att lära barnen ta ansvar vilket de i och för sig gör på flera olika sätt dock ville man i arbetslaget hitta ett sätt som på ett positivt och konkret sätt visar barnen vad ansvar är.

Rauni Karlsson(2009) skriver om barns olika sätt och möjligheter att ta ansvar i förskolan, bland annat genom att hänga upp sina kläder eller städa efter lek, vilket enligt min mening är bra exempel på hur barn på sin nivå tar ansvar. För att problematisera detta ytterligare går mina funderingar till om barnen verkligen ser det som att ta ansvar när de hänger upp sina kläder eller städar efter leken, eller om de gör det för de måste. Emilsson(2008) skriver att det är en del av socialisationsprocessen att barnen lär sig följa regler genom osynlig styrning och detta är för mig ett tydligt exempel på just detta. Därmed inte sagt att barnen inte tar ansvar då de följer dessa regler utan snarare om de ser det som att vara ansvarsfull eller att lyda, vilket i sin tur handlar om att ta ansvar för sina handlingar i ett större perspektiv.

Karlsson(2009) menar att ansvar är nära sammankopplat med respekt. I arbetet på Lisbeths avdelning visar man barnen respekt på flera sätt, bland annat genom att man ger dem ansvar för tuschpennorna, vilket visar barnen att pedagogerna litar på deras förmåga att hålla ordning på dem. Att lära sig att ta ansvar hör enligt min mening till fostran och Emilsson(2008) skriver i sin avhandling att fostran, sker på olika sätt i förskolan men att ett vanligt sätt är så kallad osynlig fostran vilket innebär att man på olika sätt får barnen att vilja göra rätt. Exemplet med tuschpennorna beskriver detta på ett bra sätt då pedagogerna vill lära barnen vad ansvar är och genom att barnen vet att de får ta hem tuschpennorna om de inte tappar bort dem har, pedagogerna uppnått det de ville. De har börjat lägga grunden till ett konkret ansvarskännande hos barnen under förutsättning att de diskuterat ansvarstagande så att barnen kan få en uppfattning om vad de innebär.

Att visa varandra respekt både mellan barn och mellan barn och pedagoger är något som läroplanen(Lpfö98) förespråkar dels för att det är en del av vårt demokratiska samhälle och dels för det inverkar på självförtroende, självkänsla och tillit till den egna förmågan(Utbildningsdepartementet, 1998). Detta är något som alla tre pedagogerna arbetar med i sina verksamheter och Maria motiverar varför så här;

”Det är lika med socialt samspel också, att de lär sig lyssna på varandra. Nu är det det här barnet som talar och får göra sin röst hörd.”

Pedagogerna menade alla tre att det är viktigt att se varje barn varje dag och det menar Qvarsell(2003) är det vanliga men att däremot höra varje barn varje dag är enligt henne inte vanligen uttryckt ännu. I fråga om inflytande och demokrati är det enligt min mening minst lika viktigt att höra varje barn som att se varje barn, för att kunna närma sig ett barns perspektiv på den verksamhet där man befinner sig. Barnkonventionens artikel 12 slår fast barnets rätt att göra sin röst hörd och att barnets åsikter med hänsyn till ålder och mognad ska tas i beaktande(Läraryrket, 2005). Alla artiklarna i barnkonventionen ska ses ur barnets perspektiv och barnets bästa ska alltid sättas i första rummet, dock är detta enligt mig problematiskt då det alltid är vuxna som i slutändan tar beslut som då kan ifrågasättas. Qvarsell(2003) diskuterar just detta och hon menar att barnkonventionen är så generellt utformad att både ett barnperspektiv och ett barns perspektiv kan användas vid tolkning av artiklarna. Dessutom menar hon att barnkonventionen riskerar att bli godtycklig, eftersom barnets rättigheter hela tiden sätts i relation till barnets mognad och ålder.

Ett exempel skulle kunna vara en treårig flicka som lever ensam med en missbrukande förälder och man beslutar att omhänderta flickan. Om hon då uttryckligen säger att hon vill vara hos sin mamma, kommer hennes svar att sättas i relation till hennes ringa ålder och min gissning är att man bedömer flickan för liten för att veta sitt eget bästa. Genom erfarenhet av arbete inom socialtjänsten och som kontaktperson i en familj, vet jag att barns uttalanden många gånger inte tas på särskilt stort allvar, framförallt inte av pedagoger i förskolan. I det här fallet var det en treårig pojke som upplevdes som oerhört stökig och bråkig av pedagogerna och de vill tillslut få honom utredd, för att genom en diagnos få extra resurser till hjälp och detta trots att de mycket väl visste om pojken hemförhållanden. Pedagogerna gjorde vardagen för pojken mycket svår, eftersom de inte genom att lyssna på honom kunde närma sig hans perspektiv och därigenom inte kunde hjälpa honom på det sätt han faktiskt behövde. Gissningsvis berodde pedagogernas handlande på okunskap och det som är mest skrämmande är att det säkert finns många fler barn som far illa på grund av just okunskap.

Pramling Samuelsson och Sheridan(1999) menar att små barn som ännu inte har det verbala språket att uttrycka sig reagerar motoriskt, vilket i det här fallet bekräftas av pojken beteende. Pojken i fråga står mig mycket nära och betyder oerhört mycket för mig vilket är en av anledningarna till att just barns inflytande och pedagogers förhållningssätt intresserar mig mycket. Malin berättar att man till hösten har planer på att börja arbeta mer konkret med barns inflytande och då på ett mer övergripande plan. Tanken är att ta in barnen redan innan terminsplaneringen, för att kunna bygga ett helt tema utifrån barnens idéer. Malins och hennes kollegors idé om höstens arbete, går i linje med den utvecklingspedagogiska teorin om barns lärande där barnens idéer och tankar medvetet används som medel för verksamheten. Inom utvecklingspedagogiken är det pedagogernas uppgift att uppmuntra barnen till reflektion och samtala om sin erfarenhetsvärld(Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003), varför min uppfattning är att Malin vill arbeta för möjligheten att kunna närma sig ett barns perspektiv och därigenom öka barnens inflytande i förskolans vardag. Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson(2003) menar vidare att för att arbeta på ett sådant sätt, krävs inte bara medvetenhet av pedagogerna utan det krävs också eftertanke och reflektion, för att kunna skapa och ta till vara på de situationer där barnen kommunicerar och reflekterar.

Hur barns inflytande inverkar på den pedagogiska kvaliteten i förskolans vardag

Malin, Lisbeth och Maria berättar alla tre att barnen har visst inflytande över den pedagogiska verksamheten genom att de till exempel ställer frågor på ett av pedagogerna förutbestämt tema, väljer sånger eller sagor i samlingen. I flera fall reflekterar inte pedagogen just i situationen över att ett eller flera barn gavs inflytande som inverkade på den pedagogiska verksamheten.

”Och så blev det ett lite kort tema runt det att innanför där, innanför trädets kläder, mellan kläderna och kroppen så springer det små djur. Det var ju jättespännande ... så då hade barnen inflytande över temat utan att vi egentligen tänkte på det”(Lisbeth).

I många fall har ett eller flera barn inflytande som innefattar en grupp barn och vid dessa tillfällen uppmärksammas många gånger de barn som kommer med idéer. Förskolans läroplan(Lpfö98) pekar på vikten av att varje barn ska få stöd i utvecklingen av sitt självförtroende och varje barn ska få erfara hur det är att göra framsteg och att vara en tillgång i gruppen. Lisbeth berättar att hon och en kollega har gymnastik varje onsdag med tjugoen stycken femåringar och dagarna innan gymnastiken brukar pedagogerna fråga barnen vad de vill göra. Varje barn får säga en sak som de önskar göra på gymnastiken varpå idén och barnets namn antecknas för att kunna användas på onsdagen. Under gymnastiken och vartefter man gjort varje barns önskan visar man barnen att deras aktivitet är avprickad på listan och att det nu är nästa barns tur att på sin önskan uppfyllt. På så sätt lyfts alla barnen vilket stärker självförtroendet och de får alla känna att de bidrar.

Inflytande och respekt handlar också om uppfostran genom att barnen får lära sig att tacka för maten, turtagande eller tvätta händerna efter toalettbesöket. Emilsson(2008) menar att fostran handlar om beteenden och värderingar medan lärande handlar om färdigheter och kunskaper. Hon skriver dock att fostran och lärande är tätt sammanlänkade och att de är varandras förutsättningar. Lisbeth uttrycker i intervjun att fostran är en stor del av vardagen på förskolan då det är pedagogernas uppgift att lära barnen torka sig och tvätta händerna efter ett toalettbesök eller att äta med kniv och gaffel.

”Då säger jag att då hjälps vi åt så ställer jag mig bakom och så får de hålla i och så håller jag i och så skär vi med känslan av hur man gör, inte bara slita. Och det är ju samma sak med att bre smörgåsen det är klart att det är jättesvårt men prova så hjälper jag dig. Och det är ju hela vägen sedan med toabesök, det kan jag inte heller, det kan ju vara lite äckligt säger de då men att prova med tre papper så torkar jag sen.”

På det sätt som Lisbeth uppmanar barnen att prova själva, stödjer hon dem i sitt lärande och tar på ett bra sätt tillvara på de situationer som uppstår, vilket är precis vad man som pedagog ska göra sett ur ett utvecklingspedagogiskt perspektiv. I vilket strävan efter färdigheter och förståelse för livsvärlden är central (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003).

Malin berättade i intervjun att de har en väldigt stor barngrupp, vilket gör det i stort sett omöjligt för pedagogerna i arbetslaget att hinna ta tid för reflektion både enskilt och i grupp. Hon berättade att när terminen startar i höst, så kommer de ha ungefär tjugo barn i gruppen, men efter jul kommer det att vara tjugoåtta stycken barn, vilket är samma antal som de har i dag. Malin berättade tidigare om hur man planerar att ge barnen mer inflytande och hur man inspirerades av utvecklingspedagogiken (min tolkning av utsaga) vill arbeta mer för att närma sig barns perspektiv. Anledningen till att de inte arbetar på det sättet i dag är bristen på tid, på grund av den stora barngruppen, och att det blir bättre till hösten då de bara kommer att ha 21 barn i gruppen. Dock sade hon att gruppens storlek skulle komma att öka under året vilket ställer mig undrande till hur de då ska få tid till eftertanke och reflektion, vilka är centrala delar inom utvecklingspedagogiken och något som Malin saknar idag.

Även Maria uttrycker att gruppstorleken är ett problem men även att verksamheten där hon arbetar inte fungerar optimalt organisatoriskt då hon ser brister i ledningen, dessutom får jag uppfattningen att pedagogerna inte i så stor utsträckning samarbetar i fråga om planering och genomförande.

”... jag vet inte riktigt vad de andra har gjort i sina grupper egentligen jag jobbar ju med de allra minsta” (Maria).

Både Malin och Maria anser att gruppstorleken påverkar kvaliteten i förskolan, eftersom de inte får tid till den egna reflektionen vilken Malin anser är nödvändig för att kunna utveckla såväl sitt eget arbete som den pedagogiska verksamheten. När hon får frågan om vad hennes uppfattning av kvalitet i förskolan är, så säger hon direkt att det är att jobba med strävan att uppnå de mål som finns i läroplanen (Lpfö98). Hon vill se kvalitet i det övergripande arbetet i förskolan som kan kopplas till den pedagogiska verksamheten och hur hon tillsammans med arbetslaget kan skapa de bästa förutsättningarna för barnen, vilket antyder att Malin stävar efter det kvalitetsbegrepp som Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) skriver om i *Lärandets grogrund* där de menar att kvalitet är en sammansättning av bland annat erfarenhet, teoretisk kompetens och medvetenhet. Det handlar om att ha en medveten riktning i den pedagogiska verksamheten som, utifrån barnens perspektiv, är utgångspunkt för ett lustfyllt och meningsfullt lärande.

Lisbeth som arbetar på samma avdelning som Malin tar ett barnperspektiv och säger att det viktigaste är att alla blir sedda och att alla mår bra, vilket också kan kopplas till kvalitetsbegreppet. Detta eftersom det ingår att uppmärksamma varje barn och utefter deras förutsättningar utmana dem i sitt lärande. Maria relaterar kvalitet i förskolans vardag till ledningen och arbetslaget och menar att dessa två komponenter måste fungera, för att få en så bra kvalitet som möjligt.

Detta kan i sin tur också kopplas till kvalitetsbegreppet då Pramling Samuelsson och Sheridan(1999) menar att ledarskap och ordning är viktiga faktorer i detta begrepp. Alla tre pedagogernas uppfattningar om kvalitet i förskolans vardag kan således kopplas till kvalitetsbegreppet som beskrivits tidigare i texten både till det som Pramling Samuelsson och Sheridan(1999) beskriver, men också till det kvalitetsbegrepp Sheridan(2001) använder sig av. Detta eftersom de båda begreppen går hand i hand då ECERS poängsystem innehåller kategorier som innefattar just ordning och struktur, att se till barnens förutsättningar samt den medvetna pedagogiska verksamheten.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man se att pedagogerna som deltagit i studien alla strävar efter att skapa de optimala förutsättningarna för varje barns lärande. Även om de har olika uppfattning om vad kvalitetsbegreppet innebär för dem personligen, så kan uppfattningarna ändå sammankopplas i begreppet pedagogisk kvalitet i förskolan. Pedagogerna anser att barnen har inflytande över aktiviteter i vardagen på förskolan så som den fria leken, val av frukt och i vissa fall den pedagogiska verksamheten. Pedagogerna anser också att barnens inflytande inverkar på deras lärande i pedagogiska situationer, bland annat genom att man tar tillvara på barnens idéer i fråga om aktiviteter.

Innan studien påbörjades fanns hos mig ett intresse för ämnet i fråga, och under arbetets gång har funderingar väckts kring min kommande roll som pedagog i förskolan. Jag ser fram emot att med erfarenheter och kunnande från tiden på Lärarprogrammet, ge mig ut i arbetslivet för att utvecklas vidare både som pedagog och som person.

Referenslista

- Alexandersson, M. (1994). *Metod och medvetande*. Göteborg: Kompendiet.
- Arnér, E. (2009). *Barns inflytande i förskolan – en fråga om demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Barnombudsmannen. (2000). *FN; s konvention om barns rättigheter*. (1989) <http://www.barnombudsmannen.se>
- Doverborg, E., Pramling, I. (1995). *Mångfaldens pedagogiska möjligheter*. Stockholm: Liber.
- Emilsson, A. (2008). *Det önskvärda barnet. Fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan* <http://hdl.handle.net/2077/18224>
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan* (tredje upplagan). Vällingby: Elanders Gotab.
- Halldén G. (2003). Pedagogisk forskning i Sverige. (2003). *Barnperspektiv som ideologiskt och/eller metodologiskt begrepp*. (s 12).
- Karlsson, R. (2009). *Demokratiska värden i förskolebarns vardag*. <http://hdl.handle.net/2077/20057>
- Krokmark, T. (2007). Fenomenografisk didaktik – en didaktisk möjlighet. *Didaktisk tidskrift*, vol. 17:2-3, ss.1-31.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys- exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur.
- Läraryrket. (2005). *Läraryrket. FN;s konvention om barnets rättigheter*. Solna: TryckindustriInformation.
- Marton, F., & Booth, S. (2000). *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I., Asplund, Carlsson, M. (2003). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, I., Sheridan, S. (1999). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Qvarsell B. (2003). Pedagogisk forskning i Sverige. *Barns perspektiv och mänskliga rättigheter: Godhetsmaximering eller kunskapsbildning?*. (s 101).
- Regeringens proposition 2009/10:165. *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*. <http://www.sweden.gov.se>

Sheridan, S. (2001). *Pedagogical quality in pree-school – an issue of perspectives*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Skolverket. (2005). *Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan*. <http://www.skolverket.se>

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. & Hultåker, O. (2007). *Enkätboken*. 3. [rev. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet. (1998). *Läroplan för förskola, förskoleklass och fritidshem*. Ödeshög: Danagårds Grafiska.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.codex.vr.se>

Williams, P., Sheridan, S., Pramling Samuelsson, I. (2000). *Barns samlärande – en forskningsöversikt*. Skolverket monografiserie. Stockholm: Skolverket.

Bilaga 1

Intervjufrågor

- Vad innebär kvalitet i förskolans vardag för dig?
- Ge exempel på hur man arbetar med kvalitet på avdelningen där du jobbar.
- Vad anser du om barns inflytande i vardagen på förskolan?
- Berätta hur man arbetar med barns inflytande i den vardagliga verksamheten på din avdelning.
- Ge exempel på vad barn har inflytande över i vardagen på förskolan.
- Ge exempel på hur du anser att barnen utövar inflytande som inverkar på kvaliteten i förskolans vardag?
- Ge exempel på hur du anser att barnen utövar inflytande som inverkar på deras lärande i pedagogiska situationer?

Bilaga 2

Förfrågan om pedagog vill delta i en undersökning inom ramen för ett examensarbete vid lärarutbildningen vid Göteborgs universitet

Jag är en student som utbildar mig till lärare vid Göteborgs Universitet. Jag skall nu skriva den avslutande uppgiften inom lärarutbildningen som är mitt examensarbete och som ger mig min lärarbehörighet. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier och skall vara klart i slutet på maj. Examensarbetets syfte är att undersöka pedagogers tankar kring kvalitet i den pedagogiska verksamheten samt barnens inflytande i den samma. För att kunna besvara dessa frågor behöver jag samla in material genom intervjuer med ett antal pedagoger.

På er förskola kommer undersökningen att genomföras under perioden 20/4-20/5. Jag vill med detta brev be er pedagoger delta i den intervju som ingår i examensarbetet. Alla deltagare kommer att garanteras anonymitet. De förskolor som finns med i undersökningen kommer inte att nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjliga att urskilja i undersökningen. I enlighet med de etiska regler som gäller är deltagandet helt frivilligt. Ni har rättigheten att intill den dag arbetet är publicerat, när som helst välja att avbryta deltagandet. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning.

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående adresser eller telefonnummer:
Med vänliga hälsningar

Louise Sidebäck, louise.sideback@gmail.com, 070-4688430

Handledare för undersökningen är Rauni Karlsson

Kursansvarig lärare är Jan Carle, docent, Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen
031 786 4792